

אמבטי של ערב שבת

משה שמיר

ליד הבית היו שני עצי אקליפטוס גדולים. הם היו סמוכים זה לזה, עבים ביותר, מפנים מקום למסילה שירדה אל הלולים והרפת. ביניהם היה תלוי במרושל חבל, שאתה מניח עליו את הכר הקטן מן הספה וכבר יש לך בדנדה. מן הקרקע ועד הרבה למעלה משיעור יכלתו של הילד היו העצים בחינת גזע בלבד. קליפתו היתה בוקעת ונושרת ללא הפוגות. עד שהיה מתגלה עורו של הגזע, נוקשה ולא, במקום אחד, וירוק משהו, ואולי כהלחל, ובעל-ורידים כחיה — כבר היה צדו השני קולף מעליו מטליות-מטליות נוקשות, פריכות, חומות-אבק-מתפורר, גוהות לשרטוט ולדמיון כמין דוגיות ארוכות-גו, כשהן מוצלחות למדי בארפן ובשלימותן, או כמין קיסמים כשהן מתרסקות תוך כדי נפילה. ואותו תענוג שאתה מתענג על קילופו של העור בעצם ידיך, בעצם אצבעותיך הרעבתניות!

למעשה היתה תחילתו של העץ קודמת לגזע. כל האיפרכיה של צלו היתה מנומרת אותם סביבונים מרוטי-רית, ירקקים, קשים, קטנים כעדשים, ברורי-עוקצין שהיו קרויים פריה. הילד היה עשוי ללקוט מהם עד שיגלשו מעבר. לכפותיה היה עשוי ללקטם לתוך קופסית הפח הצבעונית שעוד אמש היתה מכילה סרדינים זהבהבים עד שמניחם, אותם ואת הקופסית, ונענה לאינו גערה מבית.

וזרדים, ובדים וקטעי-ענפים היו מרושלים על פני האדמה הרכה, הצוננת, המנומרת, והן שמה ברח פעם האווז השחוט לאחר ששחטו השוחט והטילו בפרפור-גפיים על האדמה וסירב לשחיתה, וקם והחל רץ ולא הוציא קולו, וחפו אל צלם של האקליפטוס, אל אותה אפרכיה ריחנית, והקיף להם לאילנות הגדולים וטפח על פני גזעיהם, ועיפר בעפר ובדים נתרסקו — וסופו, אומרים, לא נפל אלא נשאר ודבלול מדובלל לו בגרירתו.

ואילו לאחר שהגיעו הצל והחול ועקבות רגלי-העופות עד הגזע — עדיין עשו העינים את דרכן על פני גשריהם של השרשים שהיו כמין ספסלים עגולים המתמשלים בקימור גמיש מן החול אל האילן.

ושם היו יושבים אבא ואהרן שעה שאבא בא מן העיר ואהרן משרטט בחול והוא צנוע ואהוב ומשרטט בחול, ושם היו יושבים בשעה שזהו הענין עם הפרדסים בזמן האחרון, וגרישה, אני בכל זאת חושב על פרדס, כן, נניח אפילו צריך פעם להתחתן בגלל הכסף, ושם היו השרשים קצת פגומים, כאילו היו דגים שסבתא קירצפה מעליהם את קשקשי-גבם עד להתנוצץ, נכון אהרן, הנה, ילד, אל תקפוץ עלי עכשיו, גש אל אמא, עוד לא התרחצת, אז מה אמרתי? נכון, וזה, אבל השאלה היא אם הקרן הקיימת תתן... ושם נסתיימו השרשים לתוך העץ, ואם הם לבדם שרשים — חשש ברור הוא שרוח גדולה-עשויה להפריחו ממקומה, הא? כן, והגזע אחר-כך, ומעל לגזע, בגובה שהוא כליכך רחוק עד כי אינו קרוב עוד מן החלומות, בגובה שבו, כבחלומות, אפשר לשחק בלא לגעת — בגובה זה מתחילים הענפים לנוע מן העץ אל השמים, והנה אין לגעת בהם שם, והילד שוכב פרקדן בחול ובצל ועיניו עושות משחקים נאים.

וכי יש לך משחק נאה בדברים — מהמשחק שאתה עושה בהם ללא געת? — משל לעננים, משל לעפיפון שאינו שלך, משל לכרמיה-השקדים, משל לגגו של בנין בית-הכנסת החדש, אשר עדיין לא נבנה, משל לאבא ואמא שנשארו בעיר עד שיבואו לשבת, משל לאבור-גילדה,

משל לארון מלא ספרים ורבים בו הללו שכריכתם מעוטרת כוכב המתעלם לו בתוך אינה ערפל כחלחל — —

ושם הענפים יוצאים מן הגזע כמו פירושים שונים למסורת אחת, כמו רחוב הספרדים והרחוב שלנו, האשכנזי. אבל הענפים נושאים על גבם את בניהם הקטנים מהם ואלה את בניהם הקטנים מהם ואף אלה את בניהם הקטנים מהם...

עד שהענפים הקרויות פרי גושרות אל האדמה ושוב אתה, הילד, שרוי על גבי החול הרך והקריר ובוחן את אותות רגלי־העופות בתוכו, ולשלישית שלהן שנתקשתה והאפירה אינה פסולה למשחק יותר מן הנמלים השחורות, למשל, שיש להן קן גדול מאד מעבר לגדר, וכאן ודאי הרכבת שלהן, שכולן בשורה אחת ארוכה... והנה אחת אדומה...

שני העצים נטועים בסמוך אבל הם כל־כך אדירים ששוב אין תואר נטועים תופס בהם. שני העצים אדירים בסמוך. בגובה הם מרשרשים יומם ולילה ופעמים הילד מאזין בתוך מיטתו ושומע את הים סואן בחוף ובבוקר הוא רואה את הים סואן בעצים.

כל עלה ועלה מעליהם הירקרקים, הנוקשים, הקטנים, חדי־הגמירה, משנופל אל בין אצבעות הילד — דינו פקיעה. לחצים לחיצה מדודה על שני להביו מעברים והוא מתקמר, מתקמר, מתעגל — ופקע! הנה הוא פקוע וסדוק בידך, ודומה: שחוט, ומרחוק, מכרמי־השקדים, מהדרך לערב־אסמעין, מהבאר החדשה של זייצב, אין אתם רואים אלא שני גושים ירוקים ניצבים ולא זו בלבד שמבליעים חתיהם את צריפה של סבתא, אלא מסתירים, בהעלם אחד, גם את בנין בית־הספר, שמעבר לרחוב על הגבעה וקרוב למחציתו של בית־הכנסת, וכל הפרדסים והכרמים והשדות שלהלן לכל מלוא המרחק הרחוק־רחוק־רחוק עד שאינך רואה מאחוריהם אלא קר ההרים הכחלחל והמעושן ודיך שתשתופף על ברכיך כדי שיעלם גם זה ואתה רואה את שני גושי־העצים הסמוכים, המעורבבים זה בזה ומאחוריהם פשוט שמים, פשוט הילוך כחול־אפור רועד זה הנמתח ותועה ופושה במלוא המרחב וגודש הכל, וחדר תוכך בנשימות, חם, נושף; פשוט שמים.

ותחתיהם צל טוב וקריר, אליו באה הרוח לנער את שטיחיה בצהרים, אליו באה תרנגולת לחטט־לחטט, ולפור רגליה, רגל לכאן ורגל לכאן, ולזול לכאן וביטול לכאן, עד שמתחפרת לה, ומורידה תריסים על פני־ראותיה השקופות ומשרישה את חרטומה באדמה — ומגמגמת, בצל, על שני לוחות עץ מחוטבים ומלומדי־קירצוף מעמידה סבתא את ככרות־הלחם שיצטננו לאחר שהיא רודת אותם מן ה"תבון", מן התנור.

ואז הריח הוא לשגע, ואז יושב הילד ואחד מענפי האקליפטוס הנשורים בידו על מנת להרחיק מן הלחם את מי שאינו רצוי בקרבנו, ואז שבה סבתא אל ה"תבון" ומלקטת לה בדרכה עוד שנים־שלושה מן הזרדים הפזורים על הקרקע ומפרנסת אותם לאש עד שהעשן האקליפטי הולך ובא, צף ועושה את מעשיו.

מרישהלה, געה פרעג אהרן — למה אין מים בברז? כך, אמיצה, סבלנית, אומרת דבריה כלאחר־ידי, סבתא, וכי ראית אותה מעודך שוהה לומר מלה? וכי ראית אותה בטלה לרגע כדי לצוות?

כך היא ומניה וביה ממשיכה לעסוק בשלה, לשה ומעסה את הבצק בעריבת־הנחושת, טופחת גליו בכפות מאודמות, הולכות הטפיחות בחצר ובין טפיחה לטפיחה: אהרן, אהרן, ואהרן, שסיים זה עתה חליבת צהרים, יוצא ודליו בידו ועומד אצל פתח הרפת, כן, אמא, וואסער, אהרן, וואס איז מיט די וואסער?

והחלב בדלי רוגע ולבן, וסימניות של קצף הולכות ונופחות נשמטן על שוליהדלי למעלה, ואהרן פוסע ועולה עד התנור ושם הוא אומר ומניע בזרועותיו, המוטור אני רואה עובד, צריך לראות אולי מוטקה משקה.

בין כה וכה מוכנים לה לסבתא ארבעה נתחייבצק חדשים, היא עוברת עליהם באצבעות זריזות, מלטפת, מחניפה, נותנת צורה, נוטלת סכין ותולשת מהם בדראצבעות את סרח הבצק הצמרמר שדבק בהם, עוברת סכין על פני צורות־הבצק, חופות אל קומץ גוצות שחורות, נוטלת אותו מטבילתו בספל־החלמון ומקנחת על פניה בצק, הלה מצהיל ומחזיר לה לשמש את אורה, שוב אין הוא צריך לה, הריהו מזומן לאש מינייה וביה.

האש! התנור!

את ה"תבון" עשה מוטקה — שהוא בכורה של סבתא ועם זה הנמוך, המגויד ומהיר־הידיים שבבניה, בטרם הקים את ה"תבון החדש" — עמד והרס את זה שקדם לו, שהיה במקום אחר, סמוך יותר אל הצריף, מגל הגרוטאות אשר נותר אחרי הישן שיור רק את האבן, אבנים רכות היו אלה ומתפוררות, קורקר מן הגבעה של "שפון", וכנוסות היו לערימה אחת אצל המקום המיועד ל"תבון" החדש, סמוך לברז שבאמצע החצר.

שם גבל לו מוטקה את הטיט, עפר הביא שאקר הרועה על גבי חמוריו השנים בכמה וכמה הליכות, היה להם עפר משובת, סח מוטקה, וגם תבן הביא שאקר, צהבהב־אפור, מרוסק עד דק, עשה מוטקה בזה ובוזה כאחד, יצק מים וערבב וגבל שעה רבה והעמיד את מרשהלה שימשוך ויזרזף מים על הטיט לבל יתקשה.

ואז היה נוטל את האבנים הרכות אחת־לאחת ומניחן זו על זו בעיגול ומוסיף להן בפרצות וברוחים גזיז־אבן, שבריי־כד וספל, מפל־לבנים וכל מיני זוטות נוקשות שבעולם, עיגול על עיגול הנית, טח היה בטיט האדמדם ומוסיף תבן ומצוה על כמות המים שלא תפחת בטיט וגובל וגורף בקול חריקה דשן בתוך הטיט, ונוטל בכף־בנאים שלו מנות גדושות, גולשות, ומטיח על פני האבן — והעיגולים מתוספים והולכים, מתייצבים זה על גבי זה ועד שנתלהטה שעת־צהרים כבר ראה הילד שהם צרים והולכים ודפנות־התבון מתקרבים זה לזה מכל עבר ועוד שעה קלה יבואו פסיה־ברזל המוחלדים, הדקים, ויעשו את התקרה והפתח לעשן ושם בפנים מחיצה ברודה, אצטבה טוחה וחסונה בין האש ובין המאפה, חומה־אדמדמת היתה הבניה בשעה שנעשתה; שחור אפרפר, צהוב משהו, היה התבון לאחר שעבר מיבחנן של אפיה אחת ושניה.

וסבתא עומדת אצלו, עושקת את מימי הברז, לשה בבצק, נותנת צורות ובידיים שאינן חוששות לאש מטילה את הככרות בזה אחר זה לתוך בית־הקיבול וממהרת להגיף בפיסת־הפח המפויחת, המיוחדת לדבר.

בין אלה, בין צמד־העצים והתנור, נתחלקה החצר, העצים היו המנוחה, והתנור עם הברז שאצלו והחבית המלאה תמיד היו העבודה, העצים היו החלומות, השכיבה, המשחק — התנור היה המציאות, עולם המבוגרים, רשות הכניסה או תביעת הכניסה אל אותו עולם, בתנור היו העוגות נאפות, תחת העצים הן היו נאכלות, העצים היו ערבית, התנור היה צהרים; מאחורי העצים היתה גדר, רשרושים, תכלת, מרחקים; מאחורי התנור היו הרפת, הלולים, המחסן, אותו מגרש קטן ובו כמין תרבות קוצים רעים, מגרש שחולו לוחט תמיד, שהוא עינוי כחם־הצהרים, עינוי לרגל היחפה ולעין היחפה.

העצים היוו את הכניסה לחצר, הם היו מאווישים, בכמה מענפיהם הדלויים להם הרחק, גם מעל לגג־הפחים של גזוזטרת החזית אשר היתה מקבלת את הבאים בשער, סביבם היה החול יבש, מגוהץ ונאה.

התנור היווה את החצר. עצמה. סביבו היו התרנגולות מרבות לחטט, והברז היה משלל שלוליות לכאן, ולכאן, וממנו והלאה כבר אפשר היה לקשור את החמור ליתד המעוקמת, והמחטנים, והלול שקירו המזרחי עשוי סריגים ואתה רואה את העיפות בשנתן והרפת וסופה של החצר, שם החול רטוב וחלקלק, צבעים כתולים בו, שלוליות, סביב הלול רבה המדמנה, ממש לכלוך שבעולם, והכל ובכלל שם מפוזר ומונה שלא כסדרו וערימת פחיתוספה שנתרוקנו ובכל זאת פעמים, גרעשת מתוכם תרנגולת, שהיתה גוברת עד שקרבת, ונוצותיה מתחבטות בבהלה וריחוף וגידוף, ותל של קליפות שקדים שהרקיבו בגשם האחרון ועוד לא הוסעו ממקומן, וגלגלי-עגלה ללא יצול, וחבית זפת לשעבר, ומעדר ללא-קת, וטוריות בגיגית פגומה וקלשון להוצאת הזבל בערימתו תחוב, ואפילו ביצים לפעמים, בהחבא, בפינות שונות...

אבל מן החצר לבית אתה עולה בארבע מדרגות של ביטון שאמצען, בזו אחר זו, נטול כבר ומקוער ומעיד על רגלים עולות ויורדות, עושות באמונה מלאכת ההרס, הראשונה, החדשה מכולן, עזיזן היא שחפחורת, אחריה שתיים בנות גיל שנה, אפרפרות, ואילו זו שמגביהה קומתה ותחזקת אל-הסף — משהו אדמדמת וחישוב של ברזל למתניה ללמדך שהיא עתיקה מכולן. הילד עלה במדרגות להכנס הביתה, קודם לכן באו עליו בטרוניה מבפנים ועדיין ספק מי היה בעל הטרוניה, אבא ואמא עתידים לבוא הערב מן העיר וכאן רוצים להפוך אותו ולעשות לו מרחץ הגון בטרם יתיצב לעדות לפני מולידיו.

הוא עלה במדרגות וסבתא רודה שם מן התנור את ארבעת ככרות הלחם האחרונים. פייגה, פייגה, פייגה-לי, זו שאינה בת ואינה דודה אולם משהו כנראה קרובה בכל זאת הבינה מאליה את זעקתה של סבתא ויצאה מן הבית עם כמה וכמה סירים ופנכות על גבי מגש של עץ, התנור, שאשו דעכה יתעבר מעתה בכובד חדש זה עד שתבוא שבת.

הילד עלה במדרגות לאטרלאט, מדרגה מדרגה ומדרגתה, אותה חפית ראש, אותם מים חמים באמבטי — נַי נַי על החוץ היפה!

מצד ימין, שעה שהוא נכנס בדלת, מצוי פרוצפן המכוער של המדרגות, שם משתרבב מתוך הצריף צינור-ההקאה החלוד, הפגום, המזיל מירשופכין מן האמבטי, מכיור הרחצה, מכלי הבישול, הריחו מתין אותם בקפיצה — עד הקרקע, עד השלולית הפורצת נוטפת לה אחר-כך בגיחון אפור-צבע, מרטיב על סביבותיו עד ירכתי החצר.

כמה להוטות התרנגולות לשחות ממנו, מגיחון זה, כמה הן מנתרות ללקט ממנו שעה שזרמו נח ורק פירורים וגושים שבו מזדקרים ושרויים, כמה הן מרבות להיטות!

אך מן הצד האחר, מצד שמאל, מקומם של כלי הבית, סירים תלויים לניגוב בחמה, מטליות וסחבות מניעות כנף על כל גישובת, המטאטאים והיעים במעומד, דליים, וראש לכולם — מיסננת החלב הגדולה ואמתחות חבד הלבנות, רחבות-הקיבול, שבהן עושה סבתא את הגבינה, הגבינה! החלב החמוץ גלדים-גלדים, צפילתו המתות לתוך סיר החרס, דרכו בעד המיסננת, ניטופן בעד בדי-האמתחת חלבן, תלותו על החבל, קשור ומהודק בשמש — האצבעות הממשות אותן אחת לשעה שעתיים, הגבינה! הבד המתערטל מעליה בזהירות ובאצבעות חרדות, צורתו של חריץ-הגבינה, שכל סיפורי-הבד כתובים עליו והגבינה עצמה, וטעמה הלחלוחי, הריחני, השמנוני, על הלחם הפרוס, עם החלב, עם הזיתים, עם „וילהלם“, כן, „וילהלם“.

הילד עלה ועמד על הסף, הוא לא התבונן לאחוריו, אולם בגבו חש כל נייע וכל רחש, כל תמונה וכל קרן אור בעולם שמאחוריו, „וילהלם“!

וילהלם היה כלב-זאב הייתי מפרנס לו מזונותיו כשאתה ישוב על המדרגות, על אותן מדרגות, והוא מקרטע ומרקד לפניך על האדמה למטה.

עברו בכפר מכוניות של „היילנדר פיוזילירס“ בדרכם לצריפין. היה להם כלב אחד יפה וקרני היה בפיחם „וילהלם“ על שם אותו קיסר ששמט, אומרים. הכלב קפץ מאחת המכוניות בשעה שחפרו דרכן בחול ועד שפנו לנטלו כבר נסתבך באחרת והיה מיבב נוקבות ומקוטעות, צובטות וממושכות. משראו מהי שעלתה לו שיירוהו במקום והדבר היה מול צריפה של סבתא ושם היה אהרן אחרי מקלחת-הערב.

נטל את הכלב והשקהו מים והטעימהו פרורי-לחם מרוככים בחלב ולבסוף זרק לו קציצה. ימים רבים היה מדדה על שלוש עד שהחל מדדה על ארבע עד שחלל מדידיו היה כלב-שמירה לתפארת — ואילו שמו „וילהלם“ לא נשתכח והכל היו שמחים בו משום זכרונות ומשום אירוניה.

לימים נעשה מורגל עם הכל. כאן, על המדרגות, היו יושבים ומטילים לו מזונות. ויצא שמו כגרגרן מופלג וכל מי שאינו גדול משיעור של בית — יפה ללועז. היה בולע חאנים בשלות, שחורות, ואם התליעו — מה טוב. ענבים היה קולט בעודם באויר, מעשה קונדס, והיה נוגס בהם כבזבובים. היה חסיד נלהב של עגבנית שנתמקקה, שיירי-לבן, לחם שרני בציר של דגים, נוצות עופות וקרביהם ופרשם, כל פרי שבעולם (ו„צבר“ מתוק על כולם), כל ירק שבעולם, תפוח לימון וקליפתו של אתרוג, ביצה סרוזה ומיני חלב, הכל!

כאן, על המדרגות, היו יושבים פעמים כל האחים כולם, פעמים רק זה זה, פעמים רק הילד ואהרן עמיתו הטוב, פעמים הילד לבדו, וחומדים לצון עם „וילהלם“ ומרקידים אותו לפנייהם על האדמה כל זמן שהוא מבקש את מזונותיו וקולטם. מוי-שהילה, יצאה צעקה גדולה מן המטבח, בהולה ודחופה, אולם הילד שהדף את הדלת ונכנס העמיד מיד את הצעקה על אפסותה, שאין צריכים לה, שהריהו כאן, וכאמת נתרששה זו מיד והברה אחרונה שלה כבר ענות אכזבה חלושה היא עם כלשהו פתיעה ותרעומת, והגיעה העת באמת שתכנס פנימה.

הוא היה במטבח, שם היה גם בר, ברל, ברלה, ברקה, דובון, טומבון. היה צעיר בניה של סבתא ותלמיד הגימנסיה שבעיר היה. הא, הלה היה יצור בדות ומפתיע, רבונו של עולם! הוא היה גימנויסט, אף הוא בא לשבת, אף הוא מידידיו הטובים של הילד.

שמע נא סמאראקאטש, כמה זמן הייתי צריך לצעוק אליך. אולם בה בשעה היה גחון על השולחן, על לוח האשקוקי, לידו היה פרוש גליון ערב שבת של „דוארהיום“ ותוך הצצות חטופות, מעוצבנות-צפרנים-נגוסות, היה מסיע ודוחף בכלים שעל הלוח, כל בניה של סבתא היו כחוש-יגון, אולם ברל כחוש מכולם. נוסף לזאת היה מויע-כתופת, מויע בכמויות, בכשרו, בהיקף, להשקותו תה בשבת אחר הצהרים — הא, רבותי, זה היה שייט! הילד התבונן אליו בחיבה ובסקרנות. התכוננות שלא היה יכול להחליפה באחרת לגבי ברל. הלה היה דוד מלא וגדוש בהפתעות, כל יום היה בא מן הגימנסיה מצויד סיפורים, להטים, מעשי-קונדס, בדיחות ושעשועים, ריח קל, אופיני ומיוחד לו, היה מהלך עמו — תערובת נפילית של זיעה, ספרים, דיו ומחברות, בושם-התסרוקת, גזוז — והילד היה מחבב גם אותה, את הריח, יחד עם כל מה ששייך לו. והרי לרופאים יש ריחם שלהם, ולפועלי אריזה במושבה, ולערבים זה כבר לא ריח אלא ממש הפגנה, וגם לברל יש, ולאמא ולאבא, ולעצים, ולבד, לאריגי-הבד השונים לסוגיהם.

ברל היה שלימול ממדרגה ראשונה. כל מה שהיה נופל לידינו היה נופל מידינו. האחים חיבבוהו כיאות לצעירי-בנים אולם עם זאת היו מקניטים אותו כלחם-חוק. ברלה, קח תקן לי את השעון, ברלה הכוס שנשברה היום מי שבר אותה, ברלה, גש תעזור לאמא לתפור את הכר... יותר מכל היה להוט לתקוע את חטמו לפינות שאינן שלו ואפילו כל אותן פעמים רבות שנתקפה קשה בשל כך לא עקרו ממנו תאוה מזורה זו.

מוישהלה לא השיב לברל על תרעומת אחרונה שלו אלא פסע בשקט, משל יחידי הוא במטבח והלך אל החלון.

עתה החל במשחק שהיה חביב עליו מכל. מתי תפקע סבלנותו של ברל? הילד התחכך בכתלים. ברל היה מורכז על השולחן. שני מרפקיו לצודים היו מסמנים נקודות זיקור מכסימלי של שתי ידיים תומכות ראש נוגה, מורכז, מעוקש כלפי מטה. פתאום נטל יד אחת ולפת את שפתו התחתונה בבוהן ואצבע. היה מהורהר ושקוע ככלונס בחמה. הבוהן והאצבע צבטו את השפה התחתונה עד כדי לשרבבה בעל כרחא, עד כדי להרחיקה מאצל הניכיר־השיניים המתגלים בה בשעה ורודים־חוררים, מבעיתים משהו. והכל מאצל הקיר בהתחכך.

וברי לך שתנועה זו משמעה שהוא עסוק עתה בבעיה קשה, ואולי יתכוף לה נסיון נואש באחד מכלי־האשקוקי, מהסס־נגרר. והוא מתגרה בשפתו התחתונה, מותחה, מותחה עד כדי גיחוך, עד לעורר מחשבה על גמל.

והכל כבר לא מאצל הקיר סתם, אלא יותר רחוק, מאצל החלון המשוקע בו בקיר, החלון הנפלא והמענין שהוא מעין תחנה.

מותחה — ומרפה ממנה פתאום, מיד לופתה שנית בתרי אצבעות ומיד מרפה שוב, תביט־נו, תראה מישחק! הילד מבקש לפרוץ בצחוק. הרי זה האמצעי הקל והנוח ביותר להרגיז את ברל מרבצי.

הוא רוצה בכך. זה עתה היה מצעק. זה עתה היתה חובתו לאנוס את מוישהלה שיכנס לאמבטי החמה וכבר מעסיק אותו ענין אחר ומוישהלה במטבח והוא כבר שכת, הוא כבר בעולם אחר.

מוישהלה נפנה אל החלון, אפשר שברל, דובון, טומבון עדיין מעסה בשפתותיו, הוא יש לו כבר עיסוק אחר. החלון היה אחד ממחוזותיו הפליאים של המטבח. הוא היה עב קיבול. מלמד היה על איזור האבן היחידי בביתה של סבתא (המטבח! והשאר הן בחוקת צריף־עץ היה), מלמד היה עליו שקירותיו בנויים במידת הרווחה וההרחבת.

בתוך החלון יכול היית לשבת ולהסתיר את האור ולהרגיז את הכל אלמלא היה גרוש כל־כך באוצרותיו. מימין היתה תלויה מנורת־הנפט מעוגלת הזוגית על אונקל שלה. משמאל היה לוח השנה של חברת „ג'נרלי". היה שם מראה אניה בים ושחף מתלכסן אל המים. סמוך־סמוך לקצה התמונה וגדול ביותר, עד שכנפו חופפת כמה וכמה תאים וסיפונים באניה ואין הילד תופס כאן כי השתף גדול במופרו משום שסמוך אליו, משום תצלום וחוקותיו וחכמת־הפירסומת, ולפי שאינו תופס הרי זה בלי ספק גשר גדול, הנשר הגדול, ומכאן שבילים לחלומות.

החלון עצמו היה שני פתחים, ובחוץ חיכו להם וויים לנעול אותם בשעה שקרועים לגמר ומשיקים לקיר מבחוץ. אבל מתי באה להם שעה כזאת?

מרבית ימיהם היו סגורים בגלל האשים של המטבח. שלוש זגוגיותיו של האחד תמות והשני שתום־עינו האמצעית. שם היה דבוק נייר־עתון שהצהיב ונתרבב, ובכלל היו בו צורות יפות.

ועל ארן החלון עצמו, על קרקעו, היו מחטי פרימוסים בשורה אחת וקופסאות הגפרורים, החדשה, המלאה לה אדומי־ראש מכאן, והישנה, מלאה שחורי־ראש, מצד שני. ובקערית — סבון עכור ומטליות, וסכת־האבק תלויה ליד העששית. ובקבוק הספירט, ורוד, כחלחל, ואילו להבות, אילו להבות נהדרות שעה שהפרימוס מחכה בסבלנות לניקוש המשאבה על ירכו! ברל החל מזמר אותה שעה, ללמדך שהוא שוקע והולך בשיכחה, שכן אין ברל מזמר אלא

בשעות של שיכחה עצמית גמורה. פעמים במקלחת. פעמים רחוקות בערב על המרפסת נוכח הים לאחר שסיים את שיעוריו. פעמים קרובות יותר בעת ששקוע באשקוקי. הרי זאת אומץ-ה' ה'... זאררות אומה-ה'ה'ה'ה'... פה זה היה שאאאאת... פה... פה... רגע. מוישהלה. מה אתה עושה שם. מוישהלה. מויש...

אבל היה כבר מאוחר וזוגית המנורה. העבודה. מרוסקת היתה על הרצפה ולכל המרובה נותר ממנה זכרון הנפץ אי-שם בין שתי אנניך המצופצפות לרגע. זה היה כך: הראי שמאחורי הזוגית. אותו ראי המושחל לו על אגן המנורה. זה האגן המחזיק בה תלויה על כל וו וקרט. אותו ראי עגול היה מעורר סקרנות עד כדי התרוממות האצבעות.

הוא נטל את המנורה מתליה ובקש לסקור את פרצופו בראי. דבר זה היה קשה משום שהזוגית עמדה כטומטום באמצע הנשף. הוא לפת אותה בשתי ידיים, בשתי ידיים, והאצבעות הלכו סביב, וחלץ אותה ובהתאם לכך השמיע כמין מפח-קול רפה — והעמידה בצד. עד שהעמידה בצד (כשפתחה התחתון משמש לה רגלים) באה צעקתו של ברל, טומבון שכמוהו, וזה הרי מה שרצית ילד, וגם קודם לכן זהו מה שרצית. הנפץ היה הברירה היחידה, הדרך היחידה, המתבקשת מן הכלל: מחוסר תשומת הלב, מהתרגשותו של ברל שהוא מיד קופץ לכאן ממקומו, ממצבה הקריטי של הזוגית עצמה.

הזוגית נשמטה ועשתה את דרכה אל הרצפה ואל האקוסטיקה. זה היה נפלא מבחינה מסוימת, ולכן עמד מוישהלה בלתי-מבויש לחלוטין וחיכה לאימי-הביקורת. וכבר סוחר ברל את מוישהלה לאמבטי והרעש רב והוא מבטיח שלא יסלק את השברים עד שתעלה סבתא מן החצר — ואז תדבר החגורה.

האמבטי היה גם הוא במטבת. סביב לו תחם תחומו סוכך גדול של אברזין, פה ושם היה נקוב. למשל, פעמים היה הילד רוצה לגשת ולתקוע עינו ולראות את הגדולים מתרחצים בלי שידעו כי הוא רואה אולם תמיד היה מישהו במטבת.

בשכבר הימים היה האברזין לבן. עתה היה תלוי ומדולדל ומוכתם. מפנים היו נעוצים בו חוטי-ברזל שאחזותם אתה רואה מחוץ ועליהם המגבות ונטלת-הסבון, ובגדי עבודה, וחגורות, וענינים של הנשים שבבית.

מוישהלה כבר היה בפנים ועמד על כסא העץ. ברל קלף מעליו את חולצתו ואילו את סנדליו השליך בעודו בחוץ. מתחת לכסא היו כמה וכמה קבקי-עץ, רצועות של גומי ועור עליהם למכנס האצבעות והם לחים וכבדים ומקישים נוראות. את המכנסים תוריד בעצמך, ואיך האש? יש כבר מים חמים? אחר כך תגיד לי אם צריך להוסיף לך קרים!

משנכנס לחוכו — היה האמבטי איזור של מתיקות ואושר. מתחת לדוד האדום שמעשנה יוצאת ממנו אל התקרה ואל השמים בחוץ בערה אש. האש היתה עשויה ברובה זרדים של שקד, לימון אך בנותן טעם היו האקליפטוסים. בסל היתה ערמה של עלים יבשים, עלי אקליפטוסים. מוישהלה כבר היה ערום. ברל חזר אל בעיות האשקוקי שלו והילד קפץ מן הכסא וקרר אל האש. נטל מלוא חפניו מן העלים היבשים, המרשרשים והטיל לתוך האש. האש נחנקה. נתבהל. עשן כבד וסמיך עלה. דומה אסון. ברלה. העשן אפפהו. פתאום בקעה להבה עליזה מתחת לגבב העלים. הללו פינו לה דרך בעליצות ובצהלת פנים. מיד ליחכו הלהבות והאוויר נתבהר. עיני הילד השיבו ללהבות מה ששיגרו נכון. המשחק היה נאה ביותר.

מן הברז זרמו מים חמים במפושר לתוך בית-הקיבול הגדול של האמבטי שתוכו לבן וברו אדום. שני ברזים היו. הברז שצבעו כזהב ואומרים נחושת והוא למים הקרים. ברז פשוט, והשני,

למים החמים, ברז בעל ארבע קרנים, כולו לבן, ומשהו כתוב עליו באותיות שחורות והוא חלק, מתנוצץ ונזח לשאת קצה של סבון בין קרניו הארבע, ובכלל חגיגי ועשיר, של בתים בני שלוש קומות, של גרמפונים, של פסנתרים, של כלכלבי־צמר מאולפים. זה האח העשיר והאח העני — שני הברזים, זה המושבה והעיר, זה מיל ושילינג (הצבעים) זה אולי אבא ומוסקה, או אפילו אהרן, זה אדון ימפולסקי וסבא קרמר.

היה חם ונעים בבי־אמבטי. ממים קרים עדיין ירא היה, ימים שקודם פסח, עד שתבוא עתן של המקלחות הקרות עוד יצטרך הקיץ לעמול עלינו הרבה באשיו הרעשניות. היה טוב, מוישהלה הכניס רגל לתוך המים הצלולים, המתבעבעים ומתרוממים תוך ריטונו של הזרם היוצא מן הברז ומרבה אותם ללא סוף.

חמים היו, אולם כבר ידע כי עד שאינו כחון אותם במגע עכוזו אינו יודע אם יפים לו סופית או צריכים תוספת קרים.

הכניס רגל שניה ועמד בתוך האמבטי, עכשיו תקפו לרבע הפחד שזה מתמוטט ונשפך על מימיו, הוא בתוכם ופתאם הם רותחים וזה נורא.

מיד נהמך בקיר וראה בעד האשנב הקטן, הגבוה, את ענפיו של הלימון המתוק הגדול אצל הקיר כחוף.

נתאושש, נשתופף, הולך וקרב אל שטח המים החמים. עתה, דוקא עתה, נסתכל בעצמי שהוא ערום. גופו הקטן היה שווף, פרט לאיזור המתנים שנשתמר בלבנוניתו. איזור זה מיוחד הוא, אין אדם מגלה אותו לשמש ואילו הנשים אינן מגלות עד כתפיהן, פרט לילדות.

אבל איזור המתנים הוא בחזקת איסור אפילו לקטנים ביותר ורק עוללים שבעוללים יונקים פיצפוניים הם בכלל חתיכת עכבר ותו לא. מתאהה היה לראות את עכוזו בראי. חבל שאין ראי כאן, פנימה. נסתכל מטה לתוך המים ולא ראה דבר אלא את קרקעיתו של האמבטי ופס דקיק של גרגרי חול ברורים שהלך ונצטבר מן המים. הללו יהיו משפשפים בו שפשוף נעים שעה שכבר ישב ישיבה קבועה בתוך המים.

ברל!

הוא סכסך ידו במים לנסותם. המים היו, העמיק שבת. אולי יהא עכשיו גדול כמו אלה

שנכנסים והאמבטי סביבם מקטר אדים?

ברל. ברל בוא הנה. ברל, בורקו, טומבון! והוא יושב עתה וטופח לו על פני המים בשתי כפותיו ומן הדין לסגור כבר את הברזים. בכלל, סבתא עד הזמן האחרון היתה רוחצת אותו במים שבהם היתה רוחצת את עצמה, וכי ראיתם שעל קטן כזה נוציא כל־כך הרבה מים? אבל לכבוד שבת ובואם של אבא ואמא אולי קצת אחרת. וגם ברל זועף, מאי משמע, וכי אילו מנהגים הם אלה, ככה נוהגים בקטן? מהו, אינו מצווה על נקיון? ברל בכלל יהיה רופא.

הוא נכנס ובא. מצב רוחו היה משופר, נכון היה לשעשע עם הפעוט. את שיירי הנוגות סילק בכל זאת, די לאמא בצרותיה, אולם סופה שתרגיש בחסרונה של זו. היה מחבבו, לפעוט, ביותר היה מחבב את קרטועי־גופו החלקלק בין ידיו בשעה של סיבון וקרצוף. הנה שעה יפה מזוימת ובאה, רק בכל זאת כדאי לא להזניח את המשמעת שבכאן, אחרת יעלה לך על הראש.

היידא, תן את הסבון ונתחיל צפרדע!

עכשיו בא תורם של כמה תהליכים רעים ומרים. גרוע מכולם היה קירצופו של הראש בסבון ובחודי־אצבעות. קונם אם לא ניצל בריש את השעה כדי לפרוע כמה וכמה אלפי נטירות שהיו לו בלבו על הקטן, אין צריך לומר שענינו של זה נתמלאו סבון, שהבהיל שתי ידיים סומות, גששניות, אל הברזים, מים, מים, סבון, העיניים, ותחב את ראשו מתחת לזרם צונן שנפתח.

שפשף עיניו, גנת, נשף, היה אומלל, יבב, נשבע שבועות נלהבות שלא יחזור לשטות זו, לחסיפת ראש. עזוב, עזררוב כבר... והיה שמת.

לבסוף ניצב על הכסא שמושבו תופח מן הרטיבות ומתבקע, מימיו זולגים לכל עבר, משך בחטמו הקטן הרבה נזלים שתלקם ודאי מים וחלקם האחר ודאי לא מים והפקיר עצמו לניגובו הנמרץ של ברל אשר הרקיד אותו בין ידיים למגבת כמלצר את צלחתו. הצלחת בהנתה הנאה רבה מן הניגוב הנלהב. מוישהלה היה מאושר. עורו פרח והעלה סומק. היה צחל ומרבה חכמות ושטויות בתכיפות של מבוגר.

— חדל לפטפט. ולמעשה לא את קולו אתה שומע כשהוא אומר שתי מלים עליזות אלו — אלא ידי העסקניות, המשפשות, הדורסות והופנות את הגוף הקטן כולו.

לבסוף עמד הילד יבש כחרס הגשבר על גבי הכסא ורק אז נתברר לברל כי, כרגיל, הנו שלימזל וכי שכח לגמרי להכין לילד את בגדיו הנקיים וכי היכן אפשר למצוא לו, לזאטוט זה, את לבניו ואת בגדי שבתו?

אמא. אתה אל תזוז מוישהלה, תיכף אלביש אותך. מאמע, אמא! הוא פתח את הדלת אל החצר ואמו, סבתא, עלתה לקראתו במדרגות, ידיה עמוסות כל כלי שהיתה יכולה להניח עליו יד והשמש מאחוריה עומדת מעל לרפת. היא נכנסה למטבח והנכד שמע איך היא מניחה את כליה על פני כל אותם המקומות המקודשים להם, המוכנים להם מכבר.

בריש, קום אהער... גם תכניס את הלחם... ומי, למשל, כיבה את הפתיליה? התה קר. איפה הילד? לבנים? איזה לבנים?

זה היה כמעט נורא: היאך היתה מדברת ועושה במלאכה כאחת. את הנפות הניחה, שמע, מאחורי המקרה, שם הוא תולה כל שניתן לתליה. שקיק ובו קצת קמח שגרדה מן היעה והמשארת והמערוך — על חבית הקמח, ליד הארון, כאן, מאחורי האברזין של בית-אמבטי. קורטוב של בצק ליד האש, כנראה, או ממש מעל לקומקום, מכוסה מטלית לבנה, מקומחת, כדי להחיש את חפיחתו. ומזה ודאי האפה ריקקים יבשים לשבת. עוד תספיק, עוד היום גדול לה. כמעט החום המשומר אשר בתנור. ריקקים לשבת יהיו, כאלה, חומים זהבהבים, תוכם פריך, וברם — קרום בזוקי-פרג, כאלה, טובים, שבהתגנב אתה נוטל מהם שני חפנים שעה שהכל ישנים שנת-צהרים ויורד עד הפרדס וכוסט שעה רבה כעכבר.

הנה היא כבר מפשלת את ירעת-האברזין והיא אצל הכסא כשצרוור הבגדים ביזה. בימנית, בפנויה, היא אומדת את האש, את התנור, את חומו, את מצב הברזים, ברגלה היא מסיעה את הסחבה ומקנחת בה מה שנתרטב על הרצפת. פותחת ברז המים הקרים כדי לשטוף את האמבטי ולהכשירה לזה שיבוא עתה. היא מלבישה את הקטן והיא אוהבת אותו. רק ריח לה חריף יותר מכל, עד שהיא מופרשת ורחוקה, שולטים האקליפטוסים מן האש בריחו של עולם. אולם שעה שהיא גוחנת אליך כדי לרכוס איזה כפתור מאחור אתה חש את אוריה מכה בך, אויר סבתאי, שמלות עתיקות, עבודה מרובה, משהו הניתן יחד עם קמטי-הפנים, הכרוך בעינים התכולות, הבהירות, האמיצות, הרואות רק ישר ואך ורק ישר, נכחה...

וזהו מה שאומרים זיקנה, כנראה, זקנים, ויש זקנים שזה פשוט מסריח, בעיקר לפעמים בבית-הכנסת... אבל הילד מחבב את סבתא חיבה עמוקה מאוד, הוא מחבב אותה בכל החיבה שהוא מחבב את הכפר, את החול, את עצי הלימון, את השקדים, את אהרן — ועכשיו טול כל אלה ביחד, ומקורט שלהם — וזהו סבתא.

סבתא היא בכלל היא... היא בכלל היא... גיבורה, ובאמת, למשל.

למשל איך איננה מפחדת מחמים, מאש. איך היא מטפלת בפרימוס, איך היא מורידה סיר רותח מן האש בידיה, איך היא שותה תה עם אדים כמו עשן, איך היא נוטלת כוס להסתת של קאקאו ויוצקת לך אל התחתית כדי שתוכל לשתות בצואר שלוח.

יותר מכל זכר לה את בקבוק־הגוזו. הו, היה זה מעשה מופלא!

במטבח עמד המקרר הגדול אשר אחת ליום היה אהרן מביא אליו קרח מן הרכבת על גבי „תימוני־חוכם“ החמור. אותו מקרר גדול היה מאכסן בתוכו, תמיד, בצד אחד את הבשר ואת הדגים ואת אלות־הנפניק וסירי־מרק ורגל של בהמה על עורה ושערה ובצד שני את החלב, ואין סוף צנצנות לבן, וגבינה, וקצת חמאה, באמצע, בתיבת הקרח עצמה היו דחוקים במעומד ובמהופך ובמושב ובכל צורה שיהיו נקלטים בקבוקי גזוז ירקרקים שחותמם לעיל פוקק אותם בצבעים נאים ובכתר של זהב.

ואותם בקבוקים, שוב, טפלים הם לפרשה אחרת, רחבה יותר שמתקרית החנות. סבתא ראשונה שפתחה חנות בכפר, אם תבוא להכנס אל הכפר מצד הכביש, מצד ראשון לציון ואדמות הקרן הקיימת, אתה בא ועובר תחילה על פני ביתה של סבתא, בית הקרמרים, מרבית הפרדסים הצעירים והבארות החדשות באותה דרך, בריות מיוחדות במינן, מהנדסים, מודדים, רופאי בהמות, כל שבאים במכוניותיהם המאובקות, המיטלטלות בדרכי החול של הכפרים, כל אלה ינפשו תמיד בצל קורתה של סבתא.

ומעשה שהיה באו מהנדסי הקידוח של „ה בא ר ב ע“ מ” ולאחר שעשו מחצית היום הלוהט בגבעות סביבותינו עצרו לפוש אצל סבתא על הגוזזורה, אותה שקיטנית מטפסת עוטרת אותה כלפי חוץ, כיון שישבו נתכבדו בלבן קר, בלחם טרי, בחלב, בענבים ובביצים.

עמדו ממקומם, צללו לתוך כיסיהם והעלו מעות ואף שאלו כמה לשלם גברת קרמר? מיחתה סבתא בידיהם. הרי זו בפירוש קבלת־אורחים היא ממהנדסי־קידוח החופרים לנו בארות וממציאים לנו מים תשלום לא תקח. לא זנו ממקומם עד שרץ הילד והביא קופסה של הקרן הקיימת, כחולה ומוחלדת־שרשרות ועד ששלשלו לתוכה מעות של ממש.

לאחר אותו מעשה קם מוטקה ואמר צריכה היית לקחת.

ישב אהרן ואמר יודעת אמא מה שהיא עושה.

החזה קרמר הזקן שלוש תנועות שקטות באויר ואמר בהידור־של־דיבור צריך מזמן כבר לפתוח חנות. בישיבת הועד כבר אמרתי כמה פעמים. באים אנשים מן העיר, רוצים משהו, מי שהוא תצוף נכנס ואוכל לך את כל הבית. מי שהוא אדם הגון הולך בחוץ ושם הוא נמק עד שבאים ומרחמים עליו.

והיה זה נאום, כדרכו של אבא קרמר.

אמרה סבתא, מכולכם צדק אהרן, את אהרן היתה מחבבת, והרי זו פליאה, לא בכור ולא בן זקונים והוא, דוקא הוא, החביב מכולם, כביכול יש כאן אחיזה כלשהי למידות ולשיעורים. הקיצור: עברו ימים רבים והחנות סופה שהופיעה. היה זה צריף סמוך לבית, פתחו הגדול לרחוב ובו במקום כמה חביות ריקות וערימה של תיבות.

הצריף עצמו היה מאוצטב מכף רגל ועד ראש. ריחות היו בו — ארצר בלום, תרשיש,

שלל גיחוחים, הא, רק להזכר!

רק להזכר בקופסאות הגבוהות של קאקאו „בטקה“, רק לחשוב על שקי־הקמח והאורת, רק להרהר בבצל השביר כזכוכית דקה, השחום־זהבהב, או נדבכי קופסאות הסרדינים שיפהפית־הים מכה בזנבה מעל לגייר מרשרש העוטפם, ואוצר המפתחות העצום, והמשקל, והאבק

האפולונית שעה שהדלתות סגורות, ופחית־השמן בפנינה, ופחית־הכוספת, וארגז־הסוכר הלבן, הגבישי, ובקבוקי הגזוז.

הוא־הוא!

ותמיד היו כמה תריסרים מהם תחובים במקרר שבמטבח, בתוך הקרח בשביל אורחים שאין להם בית או בשביל מי שרוחו קצרה ותובע גזוז קר, דוקא קר, וכו' במקום ולו יהי גם בגרוש שלם.

אולם רוחם של הכנים קצרה ונפשם נקעה מעסק זה של החנות ומוטקה פעמים היה אומר אפילו ביזיון. אבא קרמר היה גואם על כך — וכרי שלא ניתן לשער את דעתו מעולם. אהרן אף הוא היה צוהב בה בהגות רק היה בורר יותר במליו. בשתיקה עסק בפרדס הצעיר ובכרמי השקדים הותיקים ולא גילה כביכול כל ענין בעסק החדש שנכנסה לתוכו סבתא.

אמא שלנו לא צריכה על כל פנים להיות משרתת את הלקוחות ויש לך, אמא, די והותר עבודה בכלל בבית ואת רוצה ליפול פעם מן הרגלים?

ופעם ישבו, באמת, לאכול בצהריים וסבתא כדרכה משמשת את הבנים עד שישבה לאכול מה שקצבה לעצמה בפנינת צלחתה. עייפה היתה ותוך־כדי ישיבה מילטה גניחה מלבה ואהרן נשא לרגע את עיניו מ־"דואר היום".

פתאום נתדפק מישהו על החנות בחוץ. הכל שתקו. סבתא היתה עייפה. כן, המצב היה קשה, היו חובות, הפרות המעיטו מאד בחלב. אבל סבתא היתה עייפה, מחיר השקדים היה ירוד ביותר זה כמה שנים ובה בשעה היו הפרדסים עדיין צעירים ולפי שעה רק מוצצים ומוצצים, פרט לקצת לימונים.

אמרה סבתא: מישהו בחנות.

שתקו כולם, ממש שתקו; ואבא קרמר כבר היה באותה שעה בתוך־תוכה של ברכת־המזון ולכן לא הפטיר מלה אחת לענין רק בטל בשתי אצבעותיו פירור של לחם מן השולחן וחזר הטיילו למקומו ושפתיו מרחשות כל העת.

אותו מישהו קרב ותלך ואהרן העמיק ב־"דואר היום" וחש איך, פתאום, דבר שהוא ודאי עדין: אהבה, אהבה לאמא, נעשה פתאום קפדני ונמרץ ומר עד מאד.

הדלת נפתחה ומישהו, בהחלט מישהו בטל ומבוטל וטרחן שאין לסבלו, שאל אם אפשר לקבל גזוז קר.

או אמרה סבתא כן ואז גם הפנתה את פניה וזה היה בהחלט איזה מישהו טרחן שלא היה שווה בשחיקת סוליותיה של אמא־קרמר והיא הפנתה את גבה ואמרה כן בגלל הגרוש האחד שלו, ומי יודע אם לא יאמר לאחר מעשה שהוא מניח את התשלום ליום אחר.

ובכן, סבתא, בעוד ידיה כאבנים משני צדי צלחתה: אני עייפה, אהרן, גש תן לו גזוז מהקרח.

ואהרן אותה שעה שותק ואינו אומר מלה, רק חש משהו קפדני ונמרץ ומר עד מאד. לבסוף קמה סבתא ממקומה, אספה את הצלחות והילד בעקבותיה אל ארגז הקרח. (מחזה נפלא מאז ומתמיד!).

פתחה את הארגז, ואהרן נכנס פתאום לומר משהו קשה או אולי אפילו לעשות מעשה. נטלה בקבוק מעומק הקרח, נטלה פותחן של פקקים, קבעתו למקומו והדסה — וללא מובן, וכאילו מישהו מבפנים בקש להרוג אותה, מחוך תוכו של הבקבוק, נתנפץ, הרעים, והנה־הנה שברי הבקבוק על הארץ (לאחר הנפץ הגדול שרק עכשיו אתה תופס כמה היה מדעים) ומצחה כבר שסוע לכל ארכו ושותת דם.

מעתה היה הכל סיוט, כדרכך שנתערבב בהמשך השנים בחלומות קשים, כדרכך שהוא קשה לאמירה, נחפזו אליה, אל סבתא, וכדרך בנים שוטים הטבילו לה גוש של צמר-גפן ביד שחור וחתמהו על מצחה.

פעולתו של זה היתה נוראה. הילד מספיק רק לראות איך היא יוצאת מכליה מתוך הכויה האיומה ורוקעת מחול-של-עושים על פני המטבח, מיבבת מכה על סביבותיה, מיד סתב ברל את מוישהלה ואת אחיו הקטן ממנו החוצה ושם שמעו צעקות, והרחיקם עד מעבר להצר, עד מעבר לגדר, לפרדס, לצלחת השקאה של אחד העצים. עכשיו שקט ילדים, סבתא קצת חולה.

והוא חזר הלך ושני הפעוטים רעדו שעה רבה עד שחשו ישיבתם שאינה נוחה לאחר אותה שעה רבה ולבסוף חזר ברל והתיר להם את הנדר. בבית מצאו את סבתא שוכבת במיטה, לוחשת לאהרן כיצד יסיים סידורים הכרחיים בבית. אבא קרמר ומוטקה אינם וברל נבוך ומרבה עצות ומטליות לבנות מעל לתחבושת.

מביט הילד בסבתא ורואה את הצלקת על מצחה היפה. הוא חושב עתה ואולי בקרוב ידבר. הן היה זה בפעם האחרונה, בעת שעשה כאן לימות החופש הגדול. חזרה. ועכשיו חופש של פסח, ועוד שבועיים פסח, ועדיין יש גזח בקרחה, והנה סבתא עם הצלקת. תוקף רצון עז לגעת בצלקת, לעבור את המעבר המרטיט הזה מחלקת-המצח העדין, הרחב, הלבן אל פתאם-הצלקת היורדת כמו תעלת-השקאה מן השיער האפור כמעט אל העין השמאלית כמעט. סבתא זה כבר לא כזאב לך?

ואו הוא מקבל נשיקה, ואחריה טפיחה נאה בישבן, שמכנסים מתוחים עליו עד כדי לגרות כל כף למכה, והוא מואץ אל מחוץ לאמבטי, אל המטבח, אל בריש שכבר איננו, רק האשקוקי סוזר על השולחן, אל דמדומים של ערב-שבת.

שעה רבה מדי לא ידע מה יעשה והיה מכיל בקרבו את המטבח ואת מהומת השוקותיו לחולל משהו, ופשוט הכיל, פשוט לא ידע כיצד יוסיף להכיל אותם, פשוט החל מציק. אל החדר הגדול — אשר מאידך אתה נכנס אליו ישר מן המרפסת — אין אדם רשאי להכנס וביחוד אם רגליו היחפות לחות, גזירה שמא ישייר עקביו על הרצפה המכובדת.

סבב סבב על עקביו עד שעמד מול הארון הגדול, העתיק, ארכי-גמזון של ריחות וסממנים, וצריך אתה שתדע להבדיל בין הארון הזה, שהוא ארון-המטבח ובין אחיר-תאומו שהוא ארון-הטרקלין במידת-מה וניצב בחדר הגדול הסמוך.

ארון זה ארון המטבח הוא ורשאי אתה לשלוח יד בכל פינה מפינותיו. הרי המזורים התחתונים הנפתחים בשתי דלתות חורקות והמכילים צרורות צרורות של נייר אריזה מזהיב ללימונים, וכמה אמתחות מלאות גפרית חריפה לגיפור השקדים ושאר אוצרות נכבדים הנחונים למלאכות המשק.

למעלה, במגירות, היה רוחש פשוט כל העולם כולו. יש שם הכל בכל מכל כל, אך אל גא תבוא לידי טעות, לעולם לא תמצא שם דבר שתחפוץ, שעה שתחפוץ.

למעלה, מקום שקשה יותר להגיע אליו, כלי-מטבח, לשכה למגבות ולמפות, מדור לנייר, שקיקי-אריזה ועתונים ישנים, ולבסוף, גבוה-מעל-גבוה, תיבת כלי-האשקוקי ושני עורות מרוקנים, נבובים של כדורגל. לאחר כל אותו סיוור שבעין, מתחת לצרור מעוך של שטרות או מכל מקום ניירות מאויימים שדיו מצבעים שונים עברה עליהם רצוא ושוב — נמצא לו לילד ידיד ישן וחביב מן החוש האחרון, ספרי-התמונות.

לרדך הרי זה ספר לימוד הלשון הצרפתית. הוצאה ישנה מכורכת קשות ואמיצות. לרדך של הילד הרי זה ספר התמונות. שעות של חלום ועירפול, ידיד, דרך חביבה שתחנותיה ידועות ומחממות את הלב. משחק.

חיטט שעה קלה וביקש גם את העפרונות הצבעוניים. עם אלה נעשה המשחק נהדר שבעתיים. כמה ציורים שחורים לבנים עוד נותרו לו שיזכר למלאם צבע עד שיהיה כל הספר כולו כחג אחד גדול!

לא מצא. נואש. נטל את הספר, עשה דרך שלא ראה בה הרבה, רק חש את האויר קריר יותר ופרש אל מזרחו של הבית אל מקום שהברושים הצעירים מוליכים את החצר אל מעבר לגדר, אל הרחוב.

כאן היה צל מעובה. כאן טבע הבית את דמות עצמו בשחור על אדמדם עד אמצע דרך החול הנרחבת, רק היה מושכב. כשם שהוא עצמו היה מושכב על השמים כך היה צלו מושכב על החול, כך היה מחלק עצמו שיהא מושכב על השמים ועל החול כאחת.

הילד עצמו מושכב. הוא מטלטל קמעה את ראשו ואז נושר עלה שהוביש מן הקטנית המטפסת כאן והמאצבעת ענפים לכל מלוא רחבה של המרפסת הפתוחה.

תחתיו החול קריר. על בטנו הוא שוכב. איש לא יגלהו כאן. מתחת לגזע המחוספס של הברוש הוא רואה את הדרך כשהיא עולה ומתרוממת עד גדר בית הספר. שם היא פורשת שתי זרועות. זו שיורדת לארכנו, עד למטה, לקצה המושבה מכאן וזו שפורשת והולכת לה לתוך שכונת הספרדים עד לקצה המושבה מכאן. אבא ואמא יבואו ברכבת ולא יראוהו. יבואו ויורידו את המזודה בחצר; או, אפשר, ירוץ ברל ברגע שיתגלו מרחוק ויטול אצלם אחת המזודות עם שהם מסרבים לו עת קלה בתוקף מסוים הוא ירבה דיבור ושמהה ויהא סחוב את המזודה ואבא ממחה בידיו עד שיבואו ויעמידוה בחבטה על הרצפה במרפסת.

אתה תחייך בחשאי ותצחק ותצחק בתוך הבטן עד שפתאם ישאלו איפה הילד. סבתא תצא מקנחת ידיה ותשק לאמא ותשאל גם היא איפה הילד, כבר הלך להתלכלך. אָזָא שמוץ איז ער, אָלע טאָג, שפילט און שפילט, מוישהלה זאָג איך — ובכן היכן הילד, עם כלשהו עצבות, והן זאת היא אמא.

אז גובר והולך הצחוק שבכטן במידה שאינו ניתן להבלם עוד והוא גובר, ובשעה ששם על המרפסת מהומת הפתעה לרבע קופץ הילד ממחבואו וצוחק במלוא כוח גרונו שכוחו משמחה וכוחו מפחד וכוחו מן הכרח להתגבר על אותו פחד.

אז מושיט אליו אבא ידים מעל למעקה המרפסת ונוטלו באויר ומעבירו בהופלה אל בין כל האנשים.

אמא תחת לעשות משהו מנערת מעליו את החול וסבתא חזרה ונעלמה בסנים ופתאום כבר מוכרחים להתקרב למנורה כדי לראות מה הביאו לך.

והנה נמלה.

הנמלה עלתה אל תוך הספר הפתוח והלכה על האותיות והגיעה לשמים. בשמים היא דוקא לא התרחקה מהענן אלא עברה עליו וממנו ירדה אל המגדל ומהמגדל לשער ואחור כך לשדה. בשדה היא עמדה על הראש של הערבי עם הפרה, זה שחורש והיונים שהלכו אחריו בשדה. והמשיכה בטיול, הנמלה, ויצאה שוב מהתמונה, והלכה חזרה לעמוד השני, עד החרב עם האור שמסביב, והחיל, החייל היהודי, ודאי היהודי, המוכרח לחיות יהודי, וגם אתה כשתהיה גדול — ושוב עברה בין האותיות חזרה אל החול.

היפה ביותר היתה התמונה עם העיר המגדלים ובחוף איך שהילדים חורשים עם השמלות הקצרות המצחיקות ועם החרבות האדומות. שהעפרון הצבעוני העניק להם בחגורותיהם. ככה נהיה ילדים עם העיר שלנו ובחוף נעבוד עם סוסים ומחרשות, ויהיו יונים אשר ירדו ללכת אחרי זה שזורע זרעים מצבע הכסף (בעד זה שלא היה זהב בקופסת העפרונות). ויהיו לי חרבות בחגורה, ו"שאבריה" כמו לשאקר, ואולי גם שאקר יעבוד אתנו, רק בהתחלה, להראות לנו ובעד זה מצויר פה גם הערבי עם הפרות. רק מצחיק ראית פעם חורשים עם פרות, ובמגדל אתה תהיה המפקד. אתה אומר, או נוגע בקופסה תיכף יש לך חיילים, נניח כל המגרש מלא חיילים. עומדים. כולם אוהבים אותך. אתה עומד על המגדל. אתה אומר: חיילים, עכשיו — את הנשק. לאלה רובים, לאלה חרבות. ואתה עם אקדח כמו זה שיש למוטקה ולאחרן בשותף. ואתה אומר: את הסוס. תיכף מביאים לך את הסוס הלבן. את השער אתה אומר. פותחים את השער. אתה לוקח יונה ביד ונותן לה לעוף. פתאום בא ערבי אחר, לא שאקר, אתה אומר לו אסמע, שו בידק...

אחר כך אתה בא לצריף. ערב שבת. אתה בא עם הבגדים של המפקד. הסוס כבר איננו בעד זה שכבר שבת. יש לו מין אורחה ולקחו אותו, אבל אתה יודע איפה זה. וסבא עומד ומחזיק את הכוס בידו ומוטקה ואחרן מצחיקים פתאום עם הכובעים ששמו סתם על הראש, סתם בשביל הברכה וכל רגע אומרים אמן כאילו מתרגזים אחד על השני או כאילו סתם אומרים ואמא עוזרת לפייגה במטבח, וסבתא יושבת, הנרות בוערים, ואור...

אז אתה עומד, מתנצנץ עם הבגדים, נכנס, עוד אתה ילד, עם מגפיים, עם אקדח, נגש לאבא, והילדים בחוף מביטים ושואלים מי זה בא היום אל הקרמרים? אינכם יודעים מי זה בא אל קרמר? זהו מוישהלה? לא יכול להיות. באמת? ראיתם?
אבל סבא אינו מפסיק להתפלל על הכוס. הכל קמים ואומרים ביחד אמן... ואז זה ערב שבת.

וחג. באמת חג, ואז זה יהיה באמת חג, ויהיה באמת כזה נורא טוב, גדול, כזה — עם כולם. חג כזה, שבת גדול, גדול. ערב שבת. שמת, לא צועק, בפנים, אור וחג.